

Олена СЕРГІЄНІ,

доктор мед.наук, професор,
професор кафедри психології
та педагогіки ННІ права
та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Вікторія ПОЛЮХ,

здобувачка 2-го магістерського рівня

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Соціалізація підлітків та соціально-психологічна адаптація учнів в школі – це процес, який охоплює різні аспекти шкільного життя, включаючи взаємодію з однолітками, вчителями, адміністрацією та іншими учасниками шкільного середовища. Дітям і підліткам необхідно навчитися адаптуватися до нового соціального середовища, розвивати навички спілкування, встановлювати взаємодію в групі, розуміти норми та правила поведінки.

Останні чотири роки внесли зміни у організацію та проведення освітнього процесу. Спочатку із-за розповсюдження COVID-19, карантинів, а потім і початком повномасштабних військових дій в Україні ці події вплинули не тільки на перебіг навчання, а й на світосприйняття, психологічну та емоційну стійкість дорослих та дітей. Звичайно індивідуальна реакція на події, такі як пандемія чи війна, може значно відрізнятись, деякі особистості можуть виявити велику стійкість та адаптивність, резильєнтність, тоді як інші бувають більш вразливими до психологічних травм та стресів.

Людина є соціально-біологічною істотою, оскільки на її діяльність та формування психічних новоутворень впливає чимало зовнішніх та внутрішніх чинників: анатоμο-фізіологічні, вроджені унаслідкуванні якості, виховання, сімейні відношення, спілкування, належність до певної соціальної спільноти, стать, вік, гендерні особливості людини, зв'язки з референтною групою, самооцінка, сприйняття свого «Я», проходження вікових та життєвих криз.

У процесі пізнання навколишнього світу людина користується великою системою внутрішніх засобів, наприклад: уявлення, образи, оцінка самого себе, своїх дій, вчинків, мотивів. Зосередження на власних переживаннях, здатність до рефлексії і є ознакою самосвідомості. Сама самосвідомість : становлення «Я», як складова «Я-концепції» і є новоутвореннями соціалізації підліткового віку та супроводжується значними поведінковими та фізіологічними змінами.[1, 310с.]

Тому, актуальністю роботи є : особливості протікання соціальної адаптації підлітків в умовах навчального закладу, вивчення індивідуальних

реакцій, емоційних станів та їх вплив на перебіг процесу адаптації учнів до навчання у умовах збройного конфлікту, вивчення формування «Я-концепції», як вікового новоутворення соціалізації підліткового віку.

Соціальна адаптація – це динамічний, системний процес, ефективність якого залежить від взаємодії людей і ситуацій. У психології «адаптація» часто згадується при розгляді проблем, пов'язаних зі структурою особистості, виживанням, функціонуванням, розвитком психології та розвитку мозку загалом, і формуванням людської свідомості, складових «Я-Концепції».

Адаптація може приймати різні форми і виявлятися на різних рівнях життєдіяльності організмів. В. Семиченко запропонував концепцію системного підходу до процесу адаптації, яка базується на ідеї залежності від ефективності процесу людські адаптації від людських інтегративних тенденцій. Отже, це складне явище, яке характеризується загальним процесом налаштування, має певну структуру і складається з кількох самостійних процесів. Кожна з структур є самостійним процесом, який обслуговує певну систему відносин та проявляється у діяльності людини з відповідною системою під час якої створює зв'язки з конкретним компонентом (діяльністю). С. Кулик проаналізував підходи до дослідження адаптації та виділяє такі наступні: біофізіологічні, психологічні, телекомунікаційні. [3, 532 с]

Дистанційне навчання може відігравати важливу роль у соціальній адаптації підлітків, особливо в умовах змін, таких як пандемія або інші обставини, що обмежують можливість традиційного навчання в школах. Важливо також враховувати, що дистанційне навчання може мати свої виклики, зокрема в плані відсутності безпосереднього контакту з однолітками та вчителями. Сприятливий результат залежить від того, як система дистанційного навчання організована, а також від підтримки педагогів, батьків та інших факторів у житті підлітків.

Шкільне життя на кожному кроці ставить перед дитиною вимоги щодо соціальної компетентності, лабільності до нових життєвих умов, вміння розрізняти початкову та середню школу, пристосовуватися до однієї та протистояти іншій ситуації, необхідне формування навичок відстоювати власні особистісні кордони. Щодня в житті класного колективу виникають непередбачені ситуації та проблеми, які необхідно вирішувати та перевіряти здатність дитини самостійно приймати рішення, віддавати чомусь або комусь перевагу, обґрунтовувати власну точку зору. У цьому сенсі реалізується проблема формування адаптації дитини до життя як здатності пристосовуватися до повноцінних проявів, відповідних життєвим потребам. У цьому конкретному випадку – школа є осередком, де учень може набути необхідні знання, уміння та навички для успішної адаптації у соціальному середовищі. [2, 400с.].

Шкільна адміністрація та вчителі можуть грати важливу роль у сприянні соціальній адаптації, створюючи підтримуюче середовище, організовуючи соціальні заходи та надаючи можливості для розвитку спільноти. Також, важливо враховувати індивідуальні особливості підлітків та створювати

умови для їхнього позитивного розвитку та включення в соціум.

Соціальна адаптація підлітків у школі — це процес, під час якого молодь навчається взаємодіяти з оточуючими та інтегруватися в соціальну структуру школи. Цей процес може бути викликаний різними факторами, такими як нове оточення, відсутність попереднього досвіду соціальної взаємодії або вплив різних соціокультурних чинників. Основні аспекти соціальної адаптації підлітків у школі є: взаємодія з однолітками, педагогічним колективом. Підлітки відчувають вплив групової динаміки: групової взаємодія може впливати на соціальну адаптацію, індивідуалізацію та становлення самостійності.

Процес освіти нерозривно пов'язаний з процесом виховання і це стосується виховання культури та морально-етичних норм, що полягає у створенні своєрідних шкільних та класних традицій, виховання поваги до відмінностей, які можуть існувати між людьми та між різними представниками етносу чи культур. Він сприяє емоційному здоров'ю та вирішенню конфліктів, важливих для стабільної соціальної адаптації.

Соціалізація особистості означає участь у певній групі чи суспільстві, утверджує особистість як представника групи, носія цінностей, традицій, установок. Виховання означає розвиток необхідних якостей і поглядів. Ефективність впровадження нового середовища залежить від структури та психології середовища. Велику роль у процесі соціальної адаптації відіграє процес включення індивідів до соціальних груп, прийняття групових норм і цінностей.

За Філіпсом, адаптація передбачає два типи реакцій на вплив середовища. По-перше, це пристосування до соціальних норм і соціальних вимог (наприклад, відвідування школи, навчання та заняття), з якими люди стикаються щодня залежно від віку та статі. У другому, більш конкретному значенні, адаптація — це не тільки прийняття соціальних норм, але також гнучкість і сміливість протистояти новим ситуаціям і можливим ризикам, а також здатність організувати події бажаним чином. У цьому сенсі адаптація означає, що людина використовує існуюче середовище для досягнення цілей і завдань. Врівноважена особистість характеризується успішним прийняттям рішень, енергійністю та самовизначенням.

Для проведення емпіричного дослідження був підібраний психодіагностичний комплекс, який включав методику діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса, методику діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд, проєктивний тест «Дерево з чоловічками», П. Вілсона, методику «Соціометрія», Дж. Морено, тест-опитувальник самоставлення (автори В. В. Столін, С. Р. Пантілеєв), тест М. Куна і Т. Макпартленда «Хто Я?», тест колірних відношень Еткінда (модифікація тесту Люшера). Дослідження проводилось на базі Дніпровської гімназії № 88 Дніпровської міської ради та в нього були включені молодці (5 клас) та середні (7 клас), підлітки.

Результати проведеної діагностики за тестом шкільної тривожності Філіпса свідчать, що більш адаптованими до шкільних ситуацій є представники середньої підліткової групи. Хоча, шкали «Страх перевірки знань» та «Страх невідповідності очікуванням, оточення» є підвищеними та високими відповідно у 43,7 % та 46,0 % підлітків. Для представників молодшого підліткового віку переважаючими ситуаціями, які викликають занепокоєння, є наступними: «Страх самовираження»; «Страх ситуації перевірки знань» – є характерним для 50,0 % та «Страх невідповідності очікуванням, оточення» – 46,4 %.

Проаналізувавши індивідуальні анкети за тестом М. Куна і Макпартленда Т. «Хто Я?» та дослідивши за тестом колірних відношень Еткінда, були зроблені наступні висновки:

– серед перелічених соціальних ідентифікаторів для групи молодших підлітків емоційно-ціннісними для 40,0 % – приналежність до статі, як категорії суспільних відносин, 50,0 % та 43,3 % – приналежність до родини: онук/онучка або син/донька. Соціальна роль учня для підлітків молодшого віку не є значимим показником соціальних відносин;

– для групи середніх підлітків найбільш значимими факторами є приналежність до певної соціальної групи (учень/учениця) – 63,3 % та категорія «Людина», як активний учасник суспільних відносин (43,4 %). Формування етнічної ідентичності, приналежності до певної етнічної групи (українці) формується у 30,0 % учнів.

Результати дослідження за методикою «Соціометрія» свідчать, що рівень комфортності є низьким для представників 5-Б та 7-Б класів (молодшого та середнього підліткового віку), класний колектив не є сформованим, адже «зірок», «прийнятих» та яким надається перевага» у сумі менша, ніж «ізолюваних», «угруповання», «знехтуваних». В той же час, для представників 5-А та 7-А класів рівень комфортності є достатнім, що свідчить про згуртованість та дружність колективу. Різниця соціалізації в класах А і Б пояснюються тим, що зазвичай класу А приділяється більше уваги, він складається з більш перспективних учнів, а класний керівник призначається з найбільш кваліфікованих вчителів.

Результати діагностики свідчать про достатню наявність позитивних факторів, які продуктивно впливають на соціалізацію як молодших так і середніх підлітків.

Для математико-статистичного аналізу результатів емпіричного дослідження використали t-критерій Стьюдента, для перевірки рівності чи розбіжності між двома групами підлітків (молодший та середній підлітковий вік) факторів, які впливають на процес соціальної адаптації особистості у суспільстві та коефіцієнт рангової кореляції Пірсона.

За результатами зроблено висновок, що рівень загальної шкільної тривожності на 4,8 % у молодших підлітків вищій, ніж у середніх; переживання соціального стресу є також більш характерним для молодших підлітків на

3,8%, страх самовираження у молодших підлітків вищий на 12,5%, рівень адаптивності, прийняття себе та емоційного комфорту є вищим у підлітків середнього віку на 3,3 %, 3,3 % та 6,7 % відповідно; рівень дезадаптивності є вищим для молодших підлітків на 6,6 %.

Таким чином, середні підлітки у порівнянні з молодшими демонструють більш високий рівень адаптації до навчально виховного процесу та більш сформовану соціалізацію в освітрянському середовищі.

1. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 310 с.

2. Максименко С. Д. Генетико-психологічні проблеми становлення особистості / С. Д. Максименко // Психологічні чинники самодетермінації особистості у освітньому просторі : [колективна монографія] / [С. Д. Максименко, Г. В. Куценко-Лада, Н. В. Пророк та ін.]; за ред. С. Д. Максименка. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – С. 10 – 69.

3. Мельничук О. Б. Психологія особистості. Хрестоматія: Навч. посіб. О. Б. Мельничук, Р. Ф. Пасічняк, Л. М. Вольнова та ін. – КИЇВ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2009. 532 с.

Аліна СОЛДАТЕНКО,

курсант III курсу

ННІ права та підготовки фахівців

для підрозділів

Національної поліції

Науковий керівник:

Наталія ПАВЛОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики

та домедичної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

В жорстокій реальності сьогодення, проведення огляду місця події на деокупованих територіях – це не просто рутинна процедура, а надзвичайно важлива та ризикована місія. З огляду на жахливі злочини, скоєні російськими окупантами, працівники правоохоронних органів щоденно стикаються з жахливими картинами обстрілів та масових поховань. Їхня скрупульозна та самовіддана робота, яка виконується в умовах реального та можливого загрозливого впливу на життя та здоров'я, дає можливість встановити істину, притягнути винних до кримінальної відповідальності.

На сучасному етапі розслідування, слідчим доводиться організовувати та